

Gdańsk, 7 sierpnia 2023 r.

RECENZJA ROZPRAWY DOKTORSKIEJ

mgr Magdaleny Liberackiej-Dwojak

PSYCHOSEKSUALNE KORELATY JAKOŚCI ŻYCIA KOBIEC Z RAKIEM SZYJKI MACICY PRZED ROZPOCZĘCIEM LECZENIA

napisanej pod kierunkiem dr hab. Moniki Wiłkość-Dębczyńskiej, prof. uczelni

na Wydziale Psychologii Uniwersytetu Kazimierza Wielkiego w Bydgoszczy

Chociaż choroby nowotworowe należą do najczęstszych chorób przewlekłych, zbyt mało uwagi zwraca się na to, że przedłużanie życia nie zawsze jest gwarancją dobrego funkcjonowanie w wielu sferach. Część z obszarów życiowych, np. funkcjonowanie seksualne, jest zaniebawiana, głównie ze względu na panujące stereotypy, iż „walka” o życie jest najważniejsza, co przekłada się na ocenę jakości życia uwarunkowanej stanem zdrowia.

Doktorantka wyszła naprzeciw oczekiwaniom osób z chorobom nowotworową poświęcając swoją rozprawę zagadnieniom niezwykle rzadko prezentowanym w literaturze, a odnoszącym się do psychoseksualnych korelatów jakości życia kobiet z jednym rozpoznaniem choroby nowotworowej (rakiem szyjki macicy) w szczególnym czasie, już po zdiagnozowaniu choroby, ale jeszcze przed rozpoczęciem przez nie leczenia.

Podjęcie się tego zamierzenia zasługuje na uwagę i już w tym miejscu podkreślić bym chciała oryginalność zamierzeń badawczych oraz ważne metodologiczne założenia pracy.

OGÓLNA CHARAKTERYSTYKA PRACY

Przedłożona mi do recenzji rozprawa doktorska ma postać klasycznej dysertacji. Dysertacja liczy 204 strony, ma układ typowy dla prac o charakterze teoretyczno-empirycznym. Zawiera dobrze wprowadzający do problematyki pracy *Wstęp*, jeden rozdział teoretyczny *Podstawy*

teoretyczne badań składający się z czterech podrozdziałów: *Rak szyjki macicy*, *Komponenty jakości życia*, *Stres jako istotna zmienna w radzeniu sobie z chorobą*, *Wybrane kompetencje intrapersonalne związane z chorobą* oraz cztery rozdziały empiryczne (*Metodologia badań własnych*, *Wyniki*, *Dyskusja*, *Wnioski*). Dysertację kończy *Bibliografia*, *Spis tabel* i *Spis rycin*.

Układ dysertacji oraz struktura podziału treści jest prawidłowa. Wprawdzie podrozdziały, składające się na rozdział teoretyczny *Podstawy teoretyczne badań* mogłyby stanowić oddzielne rozdziały, jednakże układ, jaki przyjęła Badaczka jest też poprawny.

Tytuł pracy w pełni odpowiada treściom w niej zawartym, jest stylistycznie oraz metodologicznie prawidłowy, wynika z niego, jakiego obszaru eksploracji naukowej dotyczy dysertacja.

W pierwszym podrozdziale części teoretycznej *Rak szyjki macicy* Badaczka przedstawia epidemiologię i etiologię raka szyjki macicy, rozpoznanie zmian przednowotworowych raka szyjki macicy, stopnie zaawansowania klinicznego na podstawie klasyfikacji Międzynarodowej Federacji Ginekologii i Położnictwa (Federation of Gynaecology and Obstetrics, FIGO), a następnie przechodzi do opisu stosowanych metod leczenia (chirurgiczne, radioterapia, chemioterapia, leczenie skojarzone) w zależności od zaawansowania nowotworu i stanu ogólnego pacjentki. Podrozdział kończy zagadnienie odnoszące się do wybranych objawów somatycznych związanych z leczeniem raka szyjki macicy.

Podrozdział ten napisany jest bardzo syntetycznym językiem i w mojej ocenie jest bardzo dobrym wprowadzeniem do kolejnego zagadnienia prezentowanego w podrozdziale drugim, *Komponenty jakości życia*, w którym Autorka dysertacji wychodząc od zdefiniowania jakości życia, przechodzi do opisu komponentów funkcjonowania fizycznego, psychicznego oraz seksualnego jakości życia. Następnie Badaczka przedstawia przegląd badań nad jakością życia uwarunkowaną staną zdrowia w konkretnej grupie osób, tj. kobiet z rakiem szyjki macicy, koncentrując się kolejno nad funkcjonowaniem seksualnym, emocjonalnym i społecznym. Doktorantka konsekwentnie posługuje się terminem „w raku szyjki macicy”, moim zdaniem bardziej odpowiednie byłoby nazwanie „osób/kobiet/chorych z rakiem szyjki macicy”.

Treści zawarte w tym podrozdziale nie tylko ukazują złożoność funkcjonowania psychospołecznego osób z rakiem szyjki macicy, ale także możliwe czynniki mające wpływ na poprawę lub obniżenie jakości życia w tej grupie chorych.

W kolejnym podrozdziale *Stres jako istotna zmienna w radzeniu sobie z chorobą*, Badaczka porusza problem radzenia sobie ze stresem w kontekście choroby oraz przedstawia przegląd badań nad stresem u osób z rakiem szyjki macicy. Poruszane zagadnienia mogłyby zostać przedstawione bardziej szczegółowo, jednakże Doktorantka odnosi się do bogatego piśmiennictwa, prawdopodobnie uznając, że potencjalny czytelnik pracy zna dobrze teorie stresu Lazarusa i Folkman, zachowania zasobów Hobfolla czy poczucia koherencji Antonovskiego.

Ostatni podrozdział części teoretycznej *Wybrane kompetencje intrapersonalne związane z chorobą* odnosi się do kompetencji zdrowotnych, komunikacji seksualnej, w tym poczucia własnej skuteczności w komunikacji seksualnej i komunikacji seksualnej lekarz - pacjent. Badaczka przedstawia w tej części pracy także przegląd badań nad kompetencjami zdrowotnymi i komunikacją seksualną z rakiem szyjki macicy (szkoda, iż ponownie używa słownictwa „w raku szyjki macicy”).

Treści zawarte w części teoretycznej są spójne wewnętrznie i adekwatnie dobrane, nie tylko do tytułu pracy doktorskiej, ale są także zgodne z problemami zasygnalizowanymi w tytułach podrozdziałów. Rozważania teoretyczne zostały oparte na odpowiednio dobranej literaturze przedmiotu, nie tylko polskiej, ale także anglojęzycznej.

Bardzo podobają mi się przeglądy badań zamieszczone w kolejnych podrozdziałach i odnoszące się do jakości życia, stresu oraz kompetencji zdrowotnych i komunikacji seksualnej kobiet rakiem szyjki. Każdy z tych przeglądów mógłby stać się samodzielnym opracowaniem (jako przegląd systematyczny i/lub przegląd systematyczny wraz z metaanalizą), do czego zachęcam Autorkę pracy i jej promotor.

Język jakim posługuje się Autorka pracy, jest komunikatywny i poprawny stylistycznie, co czyni pracę interesującą i wartościową również pod względem merytorycznym.

Oceniana część teoretyczna pracy doktorskiej stanowi bardzo dobrą podstawę teoretyczną do sformułowania celów i problemów badań oraz odpowiadających im pytań i hipotez badawczych.

OCENA ROZPRAWY, REALIZACJI CELU BADAŃ I ORYGINALNEGO WKŁADU AUTORKI

Celem niniejszego projektu badawczego jest identyfikacja psychoseksualnych korelatów, pozostających w związku z komponentami jakości życia wśród kobiet z rakiem szyjki macicy przed rozpoczęciem właściwego leczenia. Badaczka sformułowała także cztery cele szczegółowe, obejmujące:

- sprawdzenie przyjętego modelu między zmiennymi objaśniającymi (poczucie własnej skuteczności w komunikacji seksualnej, kompetencje zdrowotne), a zmiennymi objaśnianymi (komponenty jakości życia, w tym funkcjonowanie seksualne), mediującą (odczuwany stres) oraz moderującą (komunikacja seksualna lekarz-pacjent);
- określenie występowania różnic między chorymi na raka szyjki macicy względem zmiennych socjodemograficznych i medycznych;
- określenie występowania różnic w przyjętym modelu między kobietami chorymi na raka szyjki macicy a kobietami zdrowymi;
- dokonanie oceny psychometrycznej narzędzi zaadaptowanych do warunków polskich wśród kobiet z rakiem szyjki macicy w ramach realizacji niniejszych badań.

Do tak sformułowanego celu Badaczka postawiła 7 pytań badawczych i odpowiadających im hipotez. Zarówno pytania jak i hipotezy są prawidłowo postawione i mają osadzenie w teorii psychologicznej oraz literaturze przedmiotu.

Doktorantka swoje badania oparła na dobrze zweryfikowanych modelach teoretycznych: m.in. transakcyjnej koncepcji stresu (traktowanej jako istotna zmienna w radzenia sobie z chorobą) Lazarusa i Folkman, teorii zachowania zasobów Hobfolla, teorii salutogenetycznej Antonovskiego, czy modele komunikacji seksualnej PLISSIT (Taylor i Davais, 2006) i BETTER (Hordern i Street, 2007).

Cele pracy zostały przez Badaczkę zrealizowane z wykorzystaniem różnorodnych metod badawczych, do których należą:

- Kwestionariusz osobowy
- Kwestionariusz oceny jakości życia (SF-36v2)
- Indeks funkcjonowania seksualnego kobiet: skrócona wersja (FSFI-6)

- Skala poczucia własnej skuteczności w komunikacji seksualnej (SCSES)
- Europejski kwestionariusz kompetencji zdrowotnych: skrócona wersja (HLS-EU-Q16)
- Skala odczuwanego stresu (PSS-10)
- Pytania kontrolne dot. komunikacji seksualnej lekarz-pacjent

Wszystkie metody i narzędzia badawcze są trafnie dobrane.

Na przeprowadzenie badania uzyskano zgodę Komisji Bioetycznej przy collegium Medicum w Bydgoszczy (zgoda nr KB 464/2020 z dnia 27.10.2020 oraz aneks zgody z dn. 16.11.2021).

Badaniami objęto dwie grupy kobiet:

1. z rakiem szyjki macicy w stadium zaawansowania >IIa wg FIGO, które zostały zakwalifikowane do leczenia na Oddziale Klinicznym Brachyterapii lub w Zakładzie Radioterapii Centrum Onkologii w Bydgoszczy radioterapią lub brachyterapią i nie przeszły wcześniej leczenia operacyjnego (N=60);
2. zdrowe, dopasowane do grupy osób z krupy kryterialnej (a nie badanej, jak pisze Autorka, grupą badaną stanowią wszak obie grupy kobiet, z rakiem szyjki macicy i zdrowe) pod względem płci, wieku i wykształcenia (N=60).

Badaczka określiła bardzo precyzyjnie kryteria włączające i wyłączające z badania. Zbadana grupa osób jest duża, mimo trwającej w trakcie przeprowadzenia badań pandemii.

Zastosowano adekwatne do celów pracy analizy statystyczne, w tym zaawansowane.

Przeprowadzone badania przyniosły ważne ustalenia, m.in. to, że już na początku choroby, jeszcze przed podjęciem leczenia zarówno jakość życia jak i funkcjonowanie seksualne kobiet z rakiem szyjki macicy ulegają znacznemu obniżeniu czy to, że kobiety, które charakteryzowały się wysokim poczuciem własnej skuteczności lepiej oceniały swe funkcjonowanie seksualne (Autorka pracy pisze w tym miejscu (jak i w innych) „przejawiały wyższy poziom”, czyniąc pracę bardziej statystyczną niż psychologiczną).

Te (i inne) wyniki mają znaczenie praktyczne, wskazuje na znaczenie czynników socjodemograficznych przy projektowaniu oddziaływań psychologicznych i medycznych, na konieczność wprowadzenia oddziaływań psychologicznych natychmiast po uzyskaniu diagnozy lub w trakcie jej trwania. Wyniki mogą też zostać wykorzystane w programach

psychoedukacyjnych i terapeutycznych. Przełamywać mogą także tabu dotyczącego seksualności w chorobach nowotworowych, pokazując, że osoby z chorobą nowotworową to także osoby, które mają prawo do pełni życia w różnych obszarach swego funkcjonowania, też seksualnego, w najlepszym z możliwych, w danym okresie diagnostyki i leczenia, zakresie.

Przeprowadzona dyskusja wskazuje na dużą interdyscyplinarną wiedzę Badaczki, wnikliwość psychologiczną oraz umiejętność krytycznej analizy problemu. Jednocześnie uwidacznia się duża umiejętność analizy i syntezy.

Dysertacja mgr Magdaleny Liberackiej-Dwojak wychodzi naprzeciw trudnym wyzwaniom. A ponieważ w takim ujęciu nie podejmowano dotąd żadnych badań jest pracą oryginalną, podejmującą istotną i nader aktualną problematykę, także z perspektywy dużego znaczenia społecznego.

Oceniając całościowo rozprawę doktorską pragnę w tym miejscu podkreślić drobne uwagi, a także jej mocne strony.

Jeśli chodzi o uwagi, Badaczka, s. 97 zaznacza, że pacjentki deklarowały stopień zaawansowania choroby, szkoda, że prowadząc badania w Centrum Onkologii z pacjentkami *face to face* Badaczka nie zweryfikowała stopnia zaawansowania choroby w dokumentacji medycznej – czy NIE było takiej możliwości?

Autorka stosuje niekiedy duże skróty myślowe, np. s. 94 badanie było prowadzone w okresie pandemii SARS-CoV-2 (..) a w konsekwencji, do zmniejszenia ilości zachorowań, powinno być: DO ZMNIEJSZENIA ZDIAGNOZOWANEJ liczby zachorowań, bo przecież osoby, które nie poddały się badaniom przesiewowym też chorują, tylko o tym nie wiedzą.

Czasem pojawiają się niezręczne sformułowania, jak wcześniej sygnalizowane „w raku szyjki macicy”.

Chociaż Badaczka dotarła do dużej, starannie wyselekcjonowanej liczby piśmiennictwa, w niektórych przypadkach brakuje mi nowszych pozycji cytowanych przez Badaczkę autorów, np. Majkowicz, M (2005), *Wielopoziomowa ocena stanu podmiotowego pacjentów z chorobą nowotworową*, AM, Gdańsk, de Walden-Gałuszko (2014), *Psychoonkologia w praktyce klinicznej*, brak też pierwszej polskiej książki na temat psychoseksualnego rozwoju dziecka Beisert, M. (1991) *Seks twojego dziecka*, Poznań, Zakład Wydawniczy K. Domke, czy późniejsza książka tej badaczki (2011) *Seksualność w cyklu życia człowieka*, PWN.

Walory dysertacji obejmują:

1. bardzo dobrze przygotowany przegląd badań, w szczególności odnoszący się do:
 - a. jakości życia uwarunkowanej stanem zdrowia w kontekście funkcjonowania seksualnego, emocjonalnego i społecznego u kobiet z diagnozą raka szyjki macicy oraz
 - b. poczucia własnej skuteczności w komunikacji seksualnej
2. innowacyjny, oryginalny charakter badań,
3. wagę społeczną podjętych problemów;
4. brak zastrzeżeń natury metodologicznej co do przeprowadzonych badań, które zostały zaplanowane, zrealizowane i zanalizowane starannie ;
5. dokonanie walidacji polskiej wersji *Skali Poczucia Własnej Skuteczności w Komunikacji Seksualnej*;
6. wzbogacenie danych ilościowych elementami badań jakościowych, choć szkoda, że nie zastosowano badań w paradygmacie mieszanym, w oparciu o dobrze wybraną koncepcję badań jakościowych (z przedstawionego w dysertacji materiału wynika, że było to możliwe);
7. dotarcie do dużej, starannie wyselekcjonowanej liczby piśmiennictwa, choć jak wspomniałam wcześniej w niektórych przypadkach brakuje mi nowszych pozycji cytowanych przez Badaczkę autorów;
8. pokazanie bardzo wartościowych rezultatów;
9. przełożenie wyników na aplikacyjność.

Całość rozprawy, w tym dyskusja wyników, potwierdzają, że Doktorantka posiada dużą wiedzę interdyscyplinarną, przede wszystkim psychologiczną, medyczną, pozwalającą na szczegółową analizę uzyskanych wyników, dowodzi krytycznego sposobu myślenia Autorki. Pokazuje też, iż Autorka dysertacji posiada dużą świadomość ograniczeń badań własnych, pokazuje też możliwe kierunki dalszych badań oraz implikacje praktyczne.

Rozprawa doktorska jest pracą oryginalną, w której Badaczka rozwiązuje postawiony problem w sposób, który potwierdza jej umiejętności do prowadzenia pracy naukowej.

Biorąc powyższe pod uwagę, stwierdzam, że przedłożona mi do recenzji dysertacja mgr **Magdaleny Liberackiej-Dwojak PSYCHOSEKSUALNE KORELATY JAKOŚCI ŻYCIA Kobiet Z RAKIEM SZYJKI MACICY PRZED ROZPOCZĘCIEM LECZENIA** w pełni spełnia wymogi stawiane pracom doktorskim, zgodnie z Ustawą o tytułach i stopniach naukowych.

Mam więc zaszczyt przedstawić Radzie Dziedziny Nauk Społecznych Uniwersytetu Kazimierza Wielkiego w Bydgoszczy wniosek o dopuszczenie mgr **Magdaleny Liberackiej-Dwojak** do dalszych etapów postępowania doktorskiego.

Mariola Bidzan